

TABAKOVIĆEVA NAGRADA  
ZA ARHITEKTURU 2017.  
Društvo arhitekata Novog Sada

Arhitekta  
**LEONID NEŠIĆ**





Tabakovićeve nagrada za arhitekturu, 2017.  
Arhitekta Leonid Nešić

Izdavač / *Publisher by*  
Društvo arhitekata Novog Sada  
21000 Novi Sad, Miletićeveva 20  
dans@dans.org.rs  
www.dans.org.rs

Za izdavača / *Executive Publisher*  
Slobodan Jović

Urednik / *Editor*  
Vladimir Mitrović

Lektura i korektura / *Proof reading*  
Dragica Mitrović

Prevod / *Translation*  
Zoe Pavlevski

Dizajn / *Design*  
Dejan Đurić

Fotografije / *Photographs by*  
Vladimir Červenka, Marko Ercegović, Leonid Nešić

Štampa / *Print*  
Futura, Petrovaradin

Tiraž / *Print run*  
200

Realizaciju Tabakovićeve nagrade za arhitekturu 2017. podržali su:  
Grad Novi Sad - Gradska uprava za kulturu  
Projektni biro NES-INVEST

Novi Sad, 2017.

ISBN 978-86-919345-1-4

CIP - Каталогizacija u publikaciji  
Библиотека Матице српске, Нови Сад  
72.071.1:929 Nešić L.(083.824)  
06.068:72ТАБАКОВИЋ"2017"

МИТРОВИЋ, Владимир, 1964-  
Arhitekta Leonid Nešić : Tabakovićeve nagrada za  
arhitekturu 2017. / [autor i urednik Vladimir Mitrović ;  
prevod Zoe Pavlevski ; fotografije Vladimir Červenka,  
Marko Ercegović, Leonid Nešić]. - Novi Sad : Društvo  
arhitekata Novog Sada, 2017 (Petrovaradin : Futura). -  
64 str. : ilustr. u bojama ; 21 cm

Uparedo srp. tekst i engl. prevod. - Tiraž 200.

ISBN 978-86-919345-1-4  
1. Друштво архитеката Новог Сада  
а) Табаковићева награда за архитектуру - Добитници  
- 2017 б) Нешић, Леонид (1956-) - Изложбени  
каталози  
COBISS.SR-ID 317915143

# TABAKOVIĆEVA NAGRADA ZA ARHITEKTURU 2017.

Društvo arhitekata Novog Sada

Arhitekta  
**LEONID NEŠIĆ**

Novi Sad, 2017.





## Biografija / Biography

Leonid Nešić (Kraljevo, 1956). Diplomirao na Arhitektonskom fakultetu u Beogradu kod prof. Milana Lojanice (1981). Karijeru započeo u Zavodu za urbanizam u Novom Sadu gde je učestvovao u izradi više detaljnih urbanističkih planova (1983-1995). Od 1995. vodi sopstveni projektni biro "Nes – Invest". Tokom devedesetih godina projektovao više stambeno-poslovnih objekata u širem gradskom jezgri Novog Sada i unapredio inače sumornu graditeljsku praksu te decenije. Njegove zgrade su elegantne, studiozno i precizno projektovane, s posebnim odnosom prema materijalima i detaljima. Poslednje objekte stvara pod uticajem neomodernističkih težnji, sa asociacijama na modernu međuratnu arhitekturu koristeći savremene materijale i naglašen kolorit.

Leonid Nešić (Kraljevo, 1956). Graduated from the Faculty of Architecture in Belgrade in the class taught by Professor Milan Lojanica (1981). He started his career at the Town Planning Office in Novi Sad where he participated in designing several town planning projects (1983-1995). He set up his own "Nes – Invest" design practice in 1995. During the nineties he designed a number of residential-commercial buildings within greater Novi Sad and enhanced the bleak development practice of the decade. His buildings are elegant, designed with meticulous attention to detail and special focus on materials and finishing touches. His latest projects were influenced by neo-modernist leanings, with reference to contemporary architecture between two wars, using modern materials and striking colour.

## Radovi / Works

**URBANIZAM:** Detaljni urbanistički plan *Novo naselje IV*, Novi Sad / Plan za stambeno naselje (1400 stanova) sa centralnim i rekreativnim sadržajima i školskim kompleksom, koautor: Ružica Jovanović (projekat 1985; izgradnja 1986-1991); DUP Blok urbanih vila u Pitagorinoj ulici, Novi Sad (projekat 1988; izgrađeno 1990); DUP *Novo naselje V*, Novi Sad / Plan za stambeno naselje (1200 stanova) sa centralnim i rekreativnim sadržajima, kompleksom škole i dečije ustanove (projekat 1987; izgradnja 1989-1998); DUP *Ljudovit dol*, Petrovaradin / Plan za deo grada u režimu zaštite u neposrednom susedstvu Podgrađa Petrovaradinske tvrđave (1988); Urbanistički projekat *Trg galerija*, Novi Sad (1989); DUP stambenog naselja *Savina*, Novi Sad / Plan za stambeno naselje (1250 stanova) sa centralnim i rekreativnim sadržajima i kompleksom Srpske pravoslavne crkve (projekat 1992; izgradnja 1993-1998); DUP *Novi centar I*, Novi Sad (1993); DUP *Novi centar II*, Novi Sad (1994); DUP *Sinagoga*, Novi Sad (1994).

**ODABRANA ARHITEKTONSKA DELA:** Stambeno-poslovna zgrada Braće Ribnikara 48-52 (1992); Stambeno-poslovna zgrada ugao Radničke i Stevana Musića (1991); Stambeno-poslovna zgrada Železnička 21 (1992); Stambeno-poslovne zgrade Kosovska 26, 19 (1992, 2001); Stambeno-poslovna zgrada ugao Gogoljeve i Miše Dimitrijevića (1993); Stambeno-poslovne zgrade Marka Miljanova 2-4, 12 (1995-1998); Stambeno-poslovna zgrada Bulevar oslobođenja 68-70 (1998-2000); Stambeno-poslovna zgrada Ilije Ognjanovića (1999); Hotel Vojvodina, Igalo, Crna Gora (1996); Farmaceutski fakultet, Novi Sad (1997); Stambeno-poslovna zgrada ugao Radničke i Stevana Musića (2003); Stambeno-poslovna zgrada Stevana Musića 14-16 (2005); Stambeno-poslovna zgrada Stevana Musića 20 (sa Aleksandrom Bilokapić, 2010); Stambeno-poslovna zgrada Radnička 22 (sa Aleksandrom Bilokapić, 2014).

**KONKURSI SA PLASMANIMA:** Međunarodni konkurs za mlade arhitekte - revitalizacija centralnog gradskog bulevara, Ruse, Bugarska, specijalna nagrada (1986); Pozivni konkurs za urbanističko-arhitektonsko rešenje Trga slobode, Novi Sad, otkup (1997).

**NAGRADE:** Nagrade Novosadskog salona arhitekture za najbolji objekat (2004. i 2012); Posebno priznanje Kluba arhitekata iz Beograda za značajni autorski doprinos arhitekturi Srbije i Crne Gore (2005); Tabakovićeva nagrada za arhitekturu (2017).

**IZLOŽBE:** Oktobarski (Novosadski) salon, Novi Sad (1987, 1993); Izložba projekata za uređenje Trga galerija u Novom Sadu (Galerija Matice srpske, 1989); Izložba kandidata za Borbinu nagradu za arhitekturu, Beograd (1991); Sremskomitrovački salon arhitekture (1993); Novosadski salon arhitekture (1993, 1995, 2001, 2002, 2004, 2012); *Urbani razvoj Novog Sada 1960-1995*. (1995); *Autori, dela, metodi u srpskoj arhitekturi na prelomu vekova*, Beograd (2005); *Ideologija i ideali – prilog istraživanju arhitekture 20. veka u Vojvodini* (Muzej savremene umetnosti Vojvodine, Novi Sad, 2010); *Zaobilazne strategije: Arhitektura u Vojvodini na početku XXI veka* (Muzej savremene umetnosti Vojvodine,

Novi Sad, 2012; Narodni muzej Zrenjanin, 2014; Kancelarija Vojvodine pri EU, Brisel, 2015).

**ODABRANA LITERATURA:** *Za novi gradski trg*, katalog izložbe, Zavod za urbanizam, Novi Sad, 1989; Leonid Nešić, "Ko se boji trgova", *Dnevnik*, Novi Sad, 26. mart 1989; Milorad Milidragović, Dušan Krstić, "Uz realizaciju novosadskih arhitekata 1989-1994", *DaNS* br. 11, Novi Sad, 1994; Slobodan Jovanović, "Konkurs za urbanističko-arhitektonsko rešenje Trga slobode u Novom Sadu", *DaNS* maj, Novi Sad, 1998; Leonid Nešić, "Konkurs za urbanističko-arhitektonsko rešenje Trga slobode u Novom Sadu - otkup rada pod šifrom "Scena", *DaNS* br. 22, Novi Sad, 1998; Slobodan Jovanović, "Trg galerija", Novi Sad, *DaNS* br. 25, Novi Sad, 1999; Slobodan Jovanović, "Arhitektura Novog Sada druge polovine XX veka", *DaNS* br. 32, Novi Sad, 2000; Vladimir Mitrović, "Kroz granje nebo: Novosadska arhitektura devedesetih", *DaNS* br. 42, Novi Sad, 2003, 39; Darko Polić, "Povratak duhu moderne", *DaNS* br. 44, Novi Sad, 2003, 26-27; Leonid Nešić, "In memoriam: Natko Marinčić (1941-2004)", *Arhitektura* br. 78, Beograd, 2004, 3; Leonid Nešić, "In memoriam: Natko Marinčić (1941-2004)", *DaNS* br. 46, Beograd, 2004, 64; Vladimir Mitrović, "Intervju: Kuća nikad nije sama", intervju, *Arhitektura* br. 78, Beograd, 2004, 4-5; Vladimir Mitrović, "Neimari i dela: stambeno-poslovna zgrada u Novom Sadu", *Arhitektura* br. 81, Beograd, 2004, 15; Ružica Jovanović, "Dani arhitekture Novog Sada 2004", *DaNS* br. 46, Novi Sad, 2004; Siniša Kovačević, "Godišnja nagrada Leonidu Nešiću", *Dnevnik*, Novi Sad, 15. maj 2004; Siniša Kovačević, "Glavna priznanja Milanu Mariću i Leonidu Nešiću", *Danas*, Beograd, 17. maj 2004; Aleksandar Milenković, *Memorija urbanih teorija*, Beograd, 2004, 306; R(adila) Lotina, "Za dostojanstven urbani život", *Dnevnik* 5. jun 2005; S(vetlana) Milić, "Funkcionalan i udoban životni stil", *Brava Casa*, septembar 2006; S(vetlana) Milić, "Plavo kao sećanja na mora", *Kuća Stil*, oktobar 2007, 42-48; M. Pavlica, "Arhitekta o urbanističkim rešenjima: Potreban estetski odbor", *Blic* 7. jul 2009; Ž. Bogosavljević, "Najlepše zgrade: Estetska komisija protiv kiča u gradnji", *Blic* 14. novembar 2009; Slobodan Jovanović, "Arhitektura druge polovine XX veka", *DaNS* br. 70, Novi Sad, 2010, 41; Vladimir Mitrović, "Kroz granje nebo: Novosadska arhitektura devedesetih", *DaNS* br. 50, Novi Sad, 2010, 53, 65; Vladimir Mitrović, *Arhitektura XX veka u Vojvodini*, Novi Sad, 2010, 318, 380-381; Vladimir Mitrović, *Zaobilazne strategije – Arhitektura u Vojvodini na početku XXI veka*, katalog izložbe, Novi Sad, 2012, 13 79-86; Anonim, "Najveći graditeljski poduhvat u Novom Sadu modernog doba", *Blic* 14. april 2012; *DaNS* Info, "18. Salon arhitekture Novi Sad", *DaNS* br. 76, Novi Sad, 2012, 36-38; Anonim, "Glavna nagrada Leonidu Nešiću", *Blic* 10. jun 2012; Darko Polić, "Uzorna pojava u savremenoj arhitekturi Novog Sada", *DaNS* br. 76, Novi Sad, 2012, 39-41; Darko Marušić, "Zaobilazne strategije, prikaz izložbe", *DaNS* br. 77, Novi Sad, 2013; Živan Lazić, "Još noviji Novi Sad", *Vojvodanski magazin* br. 63, Novi Sad, jul 2013; Donka Stancić, *Umetnička topografija Novog Sada*, Matica srpska, Novi Sad, 2014, 140; Darko Šper, *Intervju: arh. Leonid Nešić, Sprema se novo urbanističko uništavanje Novog Sada*, <http://www.autonomija.info/voice-sprema-se-novo-urbanisticko-unistavanje-novog-sada.html>; Gordana Draganić Nonin, "Razumeti Vojvodinu: prikaz izložbe 'Zaobilazne strategije' u Briselu", *Nin* br. 3384, 5. novembar 2015; Vladimir Mitrović, *Iz istorije kulture i arhitekture: Zapisi jednog istraživača (1994-2014)*, Muzej savremene umetnosti Vojvodine, Novi Sad, 2016, 46, 52.





## Arhitekta Leonid Nešić

Vladimir Mitrović

Između nagrada za arhitektonsko stvaralaštvo u zemlji kontinuitetom se ističe Tabakovićeve nagrada za arhitekturu (1994), posvećena velikanu srpske moderne arhitekture Đorđu Tabakoviću (1897-1971), koja se dodeljuje za ukupno stvaralaštvo kao priznanje istaknutim arhitektima – projektantima. Bez uspona i padova kakvih je često kada se radi o nagradama, TNA je svake godine dodeljivana u vrlo oštroj konkurenciji, o njoj je odlučivalo veće nagrade popunjavano potom od samih, bivših dobitnika, što je garantovalo određenu nepristrasnost i kvalitet izbora. Povodom dodela nagrade organizovane su retrospektivne izložbe dobitnika i štampani su katalozi, što je u velikoj meri proširilo njenu (istorijsku) percepciju. Koliko je bilo realno moguće, Tabakovićeve nagrade je podsticala javnost na povećanje interesovanja za savremenu arhitekturu, same arhitekta i njihovu veću vidljivost u društvu. Ovogodišnji laureat Tabakovićeve nagrade arhitekture je arhitekta Leonid Nešić čija se graditeljska karijera može podeliti na period bavljenja urbanizmom i značajniji period arhitektonskog projektovanja.

Potekao iz porodice lekara, posle cenjene *Gimanzije Jovan Jovanović Zmaj*, nadahnutih ali i napornih studija arhitekture, gde ima priliku da sluša predavanja starih profesora, Nešić postaje diplomirani arhitekta (1981) a ubrzo dobija i prvi profesionalni angažman u novosadskom Zavodu za urbanizam. Nešićeva urbanistička a potom i projektanska karijera bliska je delovanju brojnih generacija domaćih arhitekata poteklih sa beogradskog Arhitektonskog fakulteta koji su bili aktivni na prelazu dva različita politička i društvena sistema.

Kao mladi arhitekta na početku karijere, Nešić u renomiranoj urbanističkoj instituciji zatiče već uveliko uhodan tim stručnjaka, pod rukovodstvom dugogodišnjeg direktora Miloša Savića, koji je iza sebe već imao značajna i kompleksna urbanistička ostvarenja koja su iz osnove promenila urbano lice Novog Sada tokom druge polovine 20. veka. Nešić se uključuje u nastavak projektovanja razvoja već započetog Novog naselja koje je bilo svojevrsna labudova pesma tzv. usmerene stambene izgradnje pod državnim patronatom tokom poslednje decenije socijalističkog društvenog uređenja. Pored više urbanističkih planova na kojima Nešić radi ističu se tri koja su u potpunosti izvedena i vezana su za proces zaokruživanja tog stambenog naselja – *Novog naselja IV* (1985; 1986-1991), *Novo naselje V* (1987; 1989-1998) i *Savina* (1992). Na arhitektonskoj relaciji ovih planova radilo je više poznatih novosadskih arhitekata.

Odlazeći, ili pak bežeći od urbanizma koji je dobio jednu sasvim novu dimenziju u postsocijalističkom periodu, Nešić započinje projektansku karijeru osnivajući sopstveni biro (1995). Kao što ni društvena situacija nije bila regularna tako je i na arhitektonskom tržištu vladala potreba za skoro isključivo tzv. stambeno-poslovnim

zgradama finasiranim od stambenih zadruga i privatnim kapitalom. Nešićevi objekti iz tog vremena govore o arhitekti koji želi nove prostore izraza, mada deluje racionalno, odgovarajuće vremenu i okolnostima. Sa samog početka devedesetih godina potiče jedan od ranijih Nešićevih projekata za stambeno-poslovni objekat (Radnička 45) gde autor pokazuje da se i na takvu vrstu arhitektonskog zadatka može odgovoriti na estetski način, upotrebom likovnih detalja, novim tretmanom i upotrebom savremenih materijala. Elegantna ugaona višespatnica, pažljivo oblikovana u kombinaciji opeke i belih zidnih površina, brzo se i nenametljivo uklopila u okruženja. Nedovoljno primećen Nešićev objekat *Farmaceutskog fakulteta* (1998), smešten u okviru kompleksa novosadskog Kliničkog centra, bio je istinski arhitektonski omaž međuratnoj internacionalnoj moderni.

Oslobođenje Nešićevog arhitektonskog rukopisa došlo je u trenutku kada i sam postaje investitor a potom i direktni učesnik u svim, uvek veoma složenim, procesima izgradnje. Malo je arhitekata dobilo priliku ili, tačnije, uz mnogo napora i truda došlo do nje, da projektuje i gradi nekoliko susednih stambenih objekata sa poslovnim prizemljima, koji, svi zajedno, čine jedan poseban urbanistički blok. Proces nastanka ovog jedinstvenog urbanog i arhitektonskog bloka započet izgradnjom zgrade na uglu ulica Stevana Musića i Radničke, trajao je okvirno od 2002-2015. kada je okončan poslednji objekat u nizu, smešten do Zavoda za zaštitu prirode Vojvodine, koji je projektovao Nešićev kolega i veliki prijatelj arh. Natko Marinčić (1941-2004). Stvarajući poseban arhitektonski blok unutar stare međuratne Radničke ulice, Nešić je ovu neobičnu pa i istorijsku priliku iskoristio na originalan način. Kada se ovom bloku, pridoda i Nešićev objekat iz protekle decenije postavljen u neposrednoj blizini, dobijamo jedinstven, autorski rukopis materijalizovan kroz pet originalnih graditeljskih dela smeštenih na obodima raskrsnice u širem gradskom jezgri, na par stotina koraka od obale Dunava.

Nešićeva jedinstvena tetralogija otpočinje objektom na uglu Stevana Musića i Radničke ulice (2002), ključnoj poziciji čitavog okruženja. Zgrada je odmah po izgradnji dobila nepodeljene kritike stručne i najšire javnosti kao jedan od prvih visokoestetiziranih projekata za stambene zgrade. Na novosadskom Salonu arhitekture osvojila je nagradu za najuspešnije realizaciju. Upotreba opeke, ovoga puta u kombinaciji sa staklom i metalom, kao i ukupno oblikovanje, od visokog prizemlja do moderno koncipiranog krova, većinu korisnika i posmatrača suočava sa lepotom detalja savremene arhitekture. Sledeća zgrada je pozicijom bila predviđena za nastavak stambenog bloka (2007), uzdržana u arhitektonskom izrazu. Savremena materijalizacija objekta postavljenog na kraju bloka prema Bulevaru cara Lazara (2012) donela je nove estetske kvalitete a atraktivna pozicija je iskorišćena nenametljivo ali vizuelno dopadljivo. Već iste godine zgrada je na Salonu arhitekture proglašena za najuspešnije realizovano arhitektonsko delo. Poslednji objekat kojim je Nešić zaokružio blok je interpolacija prema Zavodu (2015), kao efektni završetak ove arhitektonske tetralogije. Svestan svih ograničenja koje pred sobom postavlja zadatak projektovanja stambeno-poslovne zgrade, Nešić uspeva da svoje objekte obogati suptilnim likovnim pristupom i originalnim tretmanom fasada. Jedinstvena graditeljska celina u Radničkoj ulici pripada samom vrhu savremene novosadske i srpske arhitekture.



# Architect Leonid Nešić

*Vladimir Mitrović*

Tabaković's Award for Architecture (1994) is a long-standing national architecture award granted for life-time achievement to distinguished architects. It was established in honour of the eminent Serbian architect Djordje Tabaković (1897-1971). Without fluctuating from year to year, as is the case with many awards, the Tabaković's Award was given every year in stiff competition. Decisions were made by the Award Council made up of the former award winners, which guaranteed certain impartiality and quality of choice. Retrospective exhibitions of winners were organized following award ceremonies and accompanying catalogues were printed, which helped raise its (historical) awareness. The award increased the interest of the general public for contemporary architecture, architects themselves and their visibility in the community. Architect Leonid Nešić is this year's laureate. His professional career could be divided into a period of town planning and the more important period of architectural design.

Nešić came from a family of medical doctors. After the respectable grammar school (*Jovan Jovanović Zmaj*), an inspiring, but daunting architecture school where he was privileged to attend lectures by distinguished old professors, Nešić received his BA in architecture (1981). Soon after he landed his first job at the Town Planning Office in Novi Sad. His planning and subsequent design career followed a similar path as a number of other designers from the Belgrade School of Architecture practicing at the time on the cusp of two different political and social systems.

As a young architect, Nešić finds a team of well-established professionals in the renowned planning office. Miloš Savić was the director there for many years, and he already had some major intricate planning achievements under his belt that fundamentally changed the urban face of Novi Sad during the second half of the 20th century. Nešić joined when the redevelopment scheme of Novo Naselje was already in full swing; it was the swan-song of sorts of the so-called guided residential development under the government patronage during the last decade of the socialist social system. Nešić was involved in several town planning schemes; the most notable were the three that were entirely to the Novo Naselje development – *Novo naselje IV* (1985; 1986-1991), *Novo naselje V* (1987; 1989-1998) and *Savina* (1992). Several other well-known architects from Novi Sad were also involved in this development.

Running away from town planning that had gained an entirely new dimension in the post-socialist era, Nešić embarked on his own design career in 1995. Just like the erratic social circumstances themselves, the architecture marketplace

was ruled by the need only for mixed residential-commercial projects financed by building societies and private capital. Nešić's buildings from that time speak of the architect seeking new avenues of expression, albeit seemingly rational, in sympathy with the times and circumstances. Radnička 45 was one of his earlier residential-commercial developments from the early nineties; it proves that even such a type of design brief can be met in an aesthetically pleasing way, with artistic detail, innovative finishes and modern materials. Elegant corner multi-storey block, carefully combined with brick and white wall finishes, fitted seamlessly into the environment. The underappreciated building of the *Farmaceutical Faculty* (1998), located within the new Hospital complex, was a genuine tribute paid to the international Moderna between two World Wars.

Nešić's signature style was set free when he himself became an investor and later on directly involved in the build. Not too many architects were given a chance or created opportunities themselves to design and build several adjacent residential blocks with commercial ground floors. The build of this unique urban block commenced in 2002 with the corner plot of Stevana Musića and Radnička, and was completed in 2015. The last unit in a terrace of blocks, next to the Institute of Countryside Protection of Vojvodina was designed by Nešić's colleague and close friend Natko Marinčić (1941-2004). By creating a special architectural block inside the old Radnička street, Nešić made the most of this unusual and historic opportunity in an original way. When you add to this Nešić's building set close by from the previous decade, you get a unique, personal signature style, materialized through five original buildings located in the vicinity of crossroads within the greater city core, a few yards away from the banks of the Danube.

Nesic's unique tetralogy begins with buildings in key position among the entire surroundings – on the corner of Stevana Musića and Radnička (2002). The building was unanimously acclaimed by professionals and the general public as one of the first highly aesthetical design for residential blocks; it won the prize for the most successful build at the Novi Sad Architecture Salon. The use of brick, this time in conjunction with glass and metal, as the design itself – from raised ground floor upward to the modern concept of the roof, struck end users and onlookers as beautifully detailed contemporary architecture. The next building was meant to be placed next to the residential block (2007), subdued in its architectural expression. Newbuild of the unit at the end of the block towards Car Lazar Boulevard (2012) brought new aesthetic criteria and its appealing position was used discreetly but visually attractively. The very same year this building won the title of the most successful architectural work at the Architecture Salon. The last building that rounded up the block was the insert towards the Institute of Countryside Protection of Vojvodina in 2015, as an effective finale of this architectural tetralogy. Aware of all restrictions of designing mixed use residential and commercial buildings, Nešić manages to enhance his buildings with subtle artistic touches and original wall finishes. The unique entity in Radnička street belongs with the top contemporary architecture units of Novi Sad and Serbia.

INTERVJU: ARHITEKTA LEONID NEŠIĆ

## Kuća nikad nije sama

(Arhitektura br. 78, Beograd, 2004, 4-5)

**Kada ste se odlučili za studije arhitekture? Da li je odluka bila dramatična?**

Mnogo pre moje odluke za studije arhitekture bila je to želja mojih roditelja. Možda su mi više pomogli odvracajući me od studija medicine, što je vrlo neuobičajeno s obzirom da su bili lekari, nego što su istinski uticali da se opredelim za arhitekturu. Išao sam na prirodni smer Zmaj Jovine gimnazije u Novom Sadu, ali od fizike i matematike više me je interesovala filosofija i sociologija, od hemije i biologije više su me zaokupljali pozorište i film, od astronomije istorija. Kako sam sazrevao tako sam sve više slutio da upravo sva kompleksnost i multidisciplinarnost arhitekture možda sadrže rezultantu mojih tadašnjih interesovanja. Maturski rad sam radio iz nacrtno geometrije. Ostalo je samo da proverim na prijemnom ispitu da li sam doneo pravu odluku. Ta faza već sadrži elemente drame. Stojim pred spiskom rezultata sa prijemnog ispita i čitam rezultate od "crte" na gore i polako se tope moje nade da ću biti arhitekta. Drama je na vrhuncu, a bogami i moje ime pri samom vrhu liste. Neverica i olakšanje.

**U vreme vaših studija, na fakultetu je još uvek bilo starih i poštovanih profesora. Ko vam je ostao u posebnm sećanju?**

Sredina sedamdesetih su godine kad profesori Deroko, Pantović, Anagnosti, Tufegdžić ispraćaju poslednje generacije svojih studenata. Profesor Deroko je nažalost samo godinu dana pre dolaska moje generacije otišao u penziju, ali su se starije kolege često sećale njegovih predavanja pa mi se ponekad učini da sam im i sam prisustvovao. Pamtim neverovatnu vitalnost, energiju i posvećenost studentima na predavanjima i vežbama profesora Anagnostija, pamtim i česte digresije na predavanjima profesora Pantovića, kroz koje nas je iz amfiteatra vodio u studio Korbizijea gde je sticao svoja prva graditeljska iskustva. Moja generacija, međutim, okretala je svoj interes sve više prema predavanjima i autorskom radu tada mladih profesora i docenata – Ivan Antić, Bogdan Bogdanović, Uroš Martinović, Branko Aleksić, Svetislav Ličina, Milan Lojanica, Ranko Radović, Aleksandar Stjepanović, Darko Marušić. Posebno pamtim, kao i cela moja generacija, predavanja profesora Radovića iz *Savremene arhitekture* kojima nas je uvodio u svet velikana svetske arhitekture i tada aktuelnu svetsku produkciju. Takođe se

sa posebnim poštovanjem sećam predavanja profesora Lojanice iz predmeta Proces projektovanja kao i za mene dragocene saradnje prilikom izrade diplomskog rada (*Muzej savremene umetnosti u Novom Sadu*).

**Da li ste tokom školovanja i kasnije pratili arhitektonsku produkciju? Da li ste kao budući arhitekti, recimo, bili upoznati sa domaćom autorskom arhitekturom XIX i XX veka?**

Proces učenja arhitekture, pored osnovnog školskog programa, za mene je od prvih dana studija, podrazumevao i posmatranje i analiziranje mnoštva kuća i ambijenata koji su inače neizbežna scenografija svakodnevnog života, naročito u gradovima kakvi su Beograd ili Novi Sad. Nova znanja koja sam iz godine u godinu dobijao na predavanjima istinski su se usvajala tek pošto sam ih proveravao na primerima u okruženju. Beograd je sedamdesetih i početkom osamdesetih godina za nas studente arhitekture bio prava laboratorija prolazeći kroz jedan od perioda svoje najintenzivnije izgradnje. Tih godina nikli su čitavi delovi Novog Beograda, Banjice, Voždovca, Dorćola, a ponekad su im prethodili i veliki urbanističko-arhitektonski konkursi sa uvek živim debatama u stručnim i širim krugovima. Često sam sa kolegama obilazio kuće koje su tada izazivale pažnju, neke smo čak i pratili u njihovom nastajanju. Sećam se dugih rasprava pred *Muzejom savremene umetnosti* ili *Sportskim centrom* na Dorćolu prof. Antića, pred zgradom *Filozofskog fakulteta* prof. Ličine, pred objektima *Sava centra* i *Hotela Interkontinental* arhitekta Maksimovića ili šetajući još tokom izgradnje novim ulicama stambenog bloka 19A profesora Lojanice. Naravno da je i želja za praćenjem stranih iskustava bila jaka, često vrlo nekritička. Do najaktuelnijih stranih časopisa u fakultetskoj biblioteci teško se dolazilo, a kad bi mi i pošlo za rukom često bi nedostajale ključne stranice ili fotografije. Na svu sreću tih godina smo mogli da putujemo bez viza, pa smo nekoliko puta obišli Evropu upoznavajući brojne gradove – Budimpešta, Prag, Minhen, Frankfurt, Hanover, Berlin, Kopenhagen, Amsterdam, Brisel, Pariz, Venecija, Salzburg, Beč.

**Posle okončanja školovanja dolazite u novosadski Urbanistički zavod. Kakva su iskustva iz ove institucije?**

U Urbanistički zavod dolazim sa izvesnim razočaranjem što profesionalnu karijeru nisam započeo u nekom od novosadskih projektnih biroa. Vrlo brzo shvatam svu dragocenost iskustva koju mladi arhitekta stiže radeći u takvoj instituciji. Pre svega mislim na mogućnost da se sagleda sva širina i kompleksnost upravljanja procesima razvoja i građenja urbane sredine, od formiranja strategije razvoja kroz izradu generalnog plana, preko rada na brojnim analizama i studijama koje prate procese promena, do izrade urbanističkih planova i projekata kojima se direktno usmerava proces rekonstrukcije i izgradnje u uvek živom tkivu grada. Dragocena je bila i saradnja sa starijim iskusnim kolegama, kao i kontakti sa brojnim institucijama uključenim u rad na razvoju grada, a takođe i kontakti sa arhitektima-projektantima koji su tih godina aktivno učestvovali u konačnom formiranju *like grada*. Rad u Zavodu podrazumevao je tako i stalno praćenje arhitektonske produkcije u Novom Sadu, a i

šire preko aktuelne domaće i strane publicistike koja nam je bila na raspolaganju u bogatoj biblioteci Zavoda.

Imao sam posebnu sreću da je tih godina na čelu Zavoda bio profesor Miloš Savić, čije je ogromno planersko i organizaciono iskustvo bilo od presudnog značaja za visok stručni ugled koji je Zavod uživao i u jugoslovenskim razmerama. Još su mi živa sećanja na sednice Stručnog saveta kojima je redovno predsedavao. Njegova uvodna izlaganja u kojima je uvek nepogrešivo upućivao na suštinu problema, koncentrisanost i strpljenje sa kojim je slušao druge, britke polemičke rasprave i preciznost u zaključivanju bili su od nezamenljivog značaja u procesu sazrevanja mladih arhitekata.

Meni je brzo pružena šansa da izradim predlog urbanističkog rešenja za deo Novog naselja za oko 1500 stambenih jedinica, sa pratećim sadržajima na nekoj vrsti internog zavodskog konkursa. Nakon niza rasprava i nemalog otpora starijih kolega za realizaciju je odabrano moje rešenje, koje se baziralo na reafirmaciji arhetipskih prostornih obrazaca poput ulice, trga, skvera, urbanog bloka, trema, kolonade, odnosno na kontinuitetu i zgusnutosti fizičkih struktura nasuprot do tada prevladavajućem principu izdvojenosti i samodovoljnosti svakog pojedinačnog objekta. Kasnije usmeravanje i praćenje čitavog procesa izgradnje uz stalnu proveru primenjenih planerskih principa bilo je posebno iskustvo. Ubrzo su sledili i drugi poslovi na uobličavanju novih prostornih celina u procesu širenja Novog naselja, potom izrada planova za rekonstrukciju delova novog gradskog centra uz Bulevar oslobođenja i drugim delovima centralne zone grada, učešće u izradi brojnih analiza i studija itd.

**Prva arhitektonska i projektantska iskustva?**

Izrada urbanističkih planova, nakon kojih je ubrzo kretala i realizacija objekata na osnovu projekata drugih arhitekata, otvarala je kod mene neke sumnje. Činilo mi se naime, da tokom faze projektovanja neke važne postavke i ciljevi plana gube svoj značaj i više se ne prepoznaju u realizovanim objektima ili celim novim ambijentima. To me je teralo da u čitavom lancu postupaka koji vode ka nastajanju građene sradine napravim još jedan, čini mi se ključni korak – izrada projekata. Tada sam naivno verovao da ću sve slabosti i nedorečenosti koje sam uočavao u projektima starijih kolega lako izbeći u svojim. Zadatak se pokazao mnogo težim nego što sam u svom neiskustvu zamišljao. Kritički stav koji sam u početku imao prema drugima sve više se okretao prema sopstvenim projektima i zamislima. Tako je ostalo i do danas.

Moja prva projektantska iskustva vezana su za porodične kuće u Novom Sadu, Sremskim Karlovcima, Sremskoj Kamenici, Petrovaradinu, Čeneju, kao i kuće za odmor na hrvatskom i crnogorskom primorju. Iskustvo direktnog odnosa sa naručiocem, odnosno stalna provera sopstvenih ideja u sudaru sa željama naručioca, bili su od posebnog značaja. Ubrzo potom, krajem osamdesetih radim prvi veći projekat – kolektivne stambene zgrade u ulici Braće Ribnikara 48-52 u Novom Sadu. To je period krajnje nekritičkog i vulgarizovanog okretanja Postmoderni, odnosno samo jednom njenom aspektu – imitiranju tradicionalnih stilova. Kroz gradnju ovih objekata, kao i objekta na uglu Radničke i Stevana Musića iz 1991. godine pokušao sam da otklon od Internacionalnog



stila ka Postmoderni bude oslobođen od tada tako čestih pomodnih preterivanja pa i formalnog egzibicionizma.

**Na vašim zgradama je, pored naglašene i neizbežne utilitarnosti, prisutna jedna autorska nit koja se može posmatrati kao naglašeni likovni pristup. Ima li tu istine?**

Svakako. Vitruvijevom shvatanju arhitekture kao spoju utilitarnosti, stabilnosti i lepote gotovo se ništa ne može dodati ili oduzeti ni danas. Funkcija u arhitekturi, svrha i logika njenog korišćenja su odgovori na osnovne ljudske potrebe za organizovanim životnim prostorom. Konstrukcija i materijalizacija su izraz čovekove racionalnosti u ovladavanju prostorom, dok je lepota izraz njegove duhovnosti. Ukoliko bilo koji od ovih elemenata arhitekture izostane ona se dezintegriše, ukoliko bilo koji element nadvlada ili uguši neki drugi, ona gubi deo svoje snage i vrednosti. Postoji još jedan element arhitekture koji sam uvek smatrao nezaobilaznim, a to je odnos prema okruženju, prema zatečenim urbanim ili prirodnim vrednostima. Uvek nastojim da se zatečeni odnosi u prostoru novim objektom nikako ne naruše i koliko je to moguće poprave ili obogate. Kuća nikad nije sama, izdvojena i samodovoljna, uvek je deo nekog ambijenta u stalnom dijalogu sa okolinom kojoj daje i od koje uvek uzima energiju.

**Poslednjih godina arhitektura je čini se ušla u jednu novu eru. Kakav je vaš odnos prema savremenim trendovima u arhitekturi.**

Nikad nisam bio sklon bezrezervnom prihvatanju trendova. Njihov vek trajanja uvek je ograničen, a danas kad su se promene toliko ubrzale njihova efemernost još je vidljivija. Radikalni modernisti postali su još radikalniji postmodernisti, potom zagovornici high-tech arhitekture, sutra možda kasnog modernizma ili nečeg drugog. Tako je moguće da danas arhitekta šetajući gradom prođe pored

svoja dva objekta nastala u njegovim različitim stvaralačkim fazama koje deli samo par godina, ali uz takve stilske razlike da ih i on sam teško prepoznaje kao svoje projekte. O njihovom uklapanju u ambijent i zatečene vrednosti da i ne govorimo. Naravno da je većno živo tkivo arhitektonskih stilova, škola i suprotstavljenih koncepata stalni izvor ideja za arhitektu, ali ne verujem u dogmu bilo koje škole mišljenja. Verujem u dobre kuće, u složenost i protivrečnosti, dijalog sa sadašnjicom, istorijom i okruženjem. Takođe verujem u dobre kuće, visok kavalitet njihove upotrebljivosti i upotrebljenih materijala kao i odgovorni odnos prema kontekstu i pejzažu. Ne verujem u trendove i originalnost po svaku cenu.

***Istorija arhitekture je istorija odnosa/dogovora poručioaca i arhitekata, graditelja. Kako gledate na ulogu investitora i koliko mu se može pomoći u odabiru ideje i projekta?***

Uloga investitora u procesu građenja je vrlo važna i bez nje arhitektura ostaje sama sebi svrha, odnosno gubi vezu sa životom kome zapravo služi. Delikatan odnos između naručioca i arhitekta pre svega mora biti ispunjen međusobnim poverenjem kako bi doneo dobar i sadržajan rezultat. Arhitekta treba da se trudi da maksimalno razume potrebe i želje investitora kako bi mogao što bolje da ih transponuje u arhitektonski program, konkretan prostor ili objekat. Isto tako, investitor bi morao da se uzdrži od direktnog i grubog nametanja svojih ideja i gotovih rešenja. U tom odnosu opterećenom mnogim suprotstavljenim interesima kompromis je često neminovan. Kod nas danas mnogi investitori u svojoj neukosti, na arhitekta gledaju samo kao na one koji treba da im obezbede građevinsku dozvolu i otvore vrata ka brznoj i lakoj zaradi. Nepoštovanje stuke tokom izrade projekta nastavlja se dalje i tokom izgradnje. Kompromisi koji se pri takvom odnosu investitora i projektanta prave uvredljivi su za struku, a rezultate vidimo svakodnevno na ulicama naših gradova.

***Da li je stvaralački proces jednog arhitekta u stvari levitiranje između obrazovanja, želja, korisnika i investitora, tehničkih mogućnosti...?***

Da, upravo kompleksnost odnosa svih tih elemenata koje ste pomenuli i još mnogih drugih čine stvaralački proces arhitekta. Mislim da je važno napomenuti da su sve ove međusobne veze uvek dvosmerne i da se odvijaju na racionalnoj, analitičkoj ravni ali i na intuitivnoj. U nekim fazama projekta samo analitički put donošenja odluke razrešava situaciju. U nekim drugim fazama i najsloženiji analitički aparat nije od pomoći, odluke se donose u sferi intuitivnog. Na tom putu ka traženju najboljeg rešeja za konkretnu situaciju kompromisi su neminovni. Moj metod projektovanja podrazumeva najpre nastojanje da se struktura projekta razume tražeći njenu suštinu, srž, osnovnu ideju. Ako se ta faza završi uspešno kockice mozaika slažu se iznenađujuće lako. U protivnom, teškoće se samo umnožavaju i tada je bolje vratiti se na početak.

***Kakav je vaš odnos prema konkursima, izložbama i arhitektonskoj publicistici?***

Konkursi su nezamenljiv oblik stručne utakmice pri traženju rešenja za određen prostorni problem, često jedini način afirmacije mladih arhitekata, ali nikako nisu garant za najbolji konačan rezultat. Tome nas uče mnogi primeri iz dalje i bliže prošlosti. Imamo sjajna arhitektonska dela kojima nisu prethodili konkursi, nažalost i ona kojima nismo zadovoljni a nastala su kao rezultat prethodno organizovanih konkursa. Ja nisam često učestvovao na konkursima pošto sam bio stalno okupiran poslovima u Zavodu za urbanizam, a potom i u sopstvenom projektnom birou. Moje prvo učešće je 1986. godine na Međunarodnom konkursu za mlade arhitekta – Revitalizacija centralnog gradskog bulevara u gradu Ruse (Bugarska), gde sa koautorima osvajam specijalnu nagradu i potom tek 1997. na Pozivnom konkursu za urbanističko arhitektonsko rešenje Trga slobode u Novom Sadu (otkup). Sve konkurse koji su me problemski zanimali pratio sam, naravno kao i arhitektonske izložbe i publicistiku. Prava arhitektonska izložba na otvorenom za mene je živi prostor grada koji nas okružuje, a stručne izložbe i publicistika samo mesta gde se kritički promišlja fenomen arhitekture i skreće pažnja javnosti na mnoge dobre ali i loše primere savremene urbanističke i arhitektonske produkcije.

INTERVIEW: ARCHITECT LEONID NEŠIĆ

## The house never stands alone

(Architecture No. 78, Beograd, 2004, 4-5)

***When did you decide to study to become an architect? Was it a life-changing decision?***

My parents wanted me to study architecture long before I made the decision. Maybe they helped me more by talking me out of medical studies rather than influencing me to choose architecture. It was strange, as they were both medical doctors. I took Science course in secondary school (Zmaj Jova grammar school in Novi Sad), but I preferred philosophy and sociology to physics and maths, theatre and film to chemistry and biology, history to astronomy etc. As I matured, I sort of suspected that the complexity and multidisciplinary nature of architecture maybe summed up my then interests. My final exam was in descriptive geometry. All I had to do was check at the entrance exam if I made the right decision. There I was, standing before the entrance exam results, reading from the bottom up-my hope of becoming an architect gradually melting away. The drama was reaching a climax, with my name close to the very top of the list. Disbelief and relief, all at the same time.

***During your time at University, there were still old and well respected professors who taught there. Who do you remember most fondly?***

In the mid seventies, Professors Deroko, Pantović, Anagnosti, Tufegdžić saw off the last students of their generations. Professor Deroko sadly retired just one year before my generation arrived, but our older fellow students often remembered his lectures so it sometimes felt as I was there myself. I remember Professor Anagnosti with incredible vitality, energy and dedication to students. I also remember frequent digressions in the lectures of Professor Pantović that led us from our lecture rooms into the Corbusier atelier where he gained his first house building experiences. My generation, however, turned their interests more and more to the lectures and projects of younger professors and fellows – Ivan Antić, Bogdan Bogdanović, Uroš Martinović, Branko Aleksić, Svetislav Ličina, Milan Lojanica, Ranko Radović, Aleksandar Stjepanović, Darko Marušić etc. I remember most vividly, like my entire generation, the lectures given by Professor Radović on *Contemporary architecture*. They introduced us to the world of great international architects and

current architectural designs. I also recollect with utmost respect the lectures of Professor Lojanica on the process of design, and his invaluable assistance with my diploma project (*Museum of Contemporary Art* in Novi Sad).

***Did you follow architectural production during your studies and after? Were you familiar with national architecture of the XIX and XX century?***

Apart from the basic curriculum, studying architecture for me meant watching and analyzing many houses and interiors from day one, which are the inevitable scenery of everyday life-especially in towns like Belgrade or Novi Sad. I gained new insights over the years in lectures that were truly internalized only when I tested them in samples I saw around me: Belgrade in the seventies and early eighties was a veritable laboratory for us undergraduates - it was the period of the most energetic development in the twentieth century. Whole areas of New Belgrade, Banjica, Voždovac, Dorćol went up during those years. Sometimes they were preceded by major town planning and architectural competitions, with heated arguments among design professionals and the general public. With my fellow students I often visited houses that aroused attention and even followed some during their building process. I remember long discussions outside the *Museum of Contemporary Art* or the *Sports Centre* by Professor Antić in Dorćol, the building of the *Faculty Philosophy* by Professor Ličina, the *Sava Centre* and the *Interkontinental hotel* by architect Maksimović, along with walking the new streets of Block 19a by Professor Lojanica during its raising. Naturally, we had a strong desire to follow foreign experiences, often blindly. Current foreign magazines were hard to come by in the university library. Even when I managed to get my hands on some of them, vital pages or photographs were often missing. Luckily we were able to travel visa-free in those years, so we traipsed through Europe several times, getting to know many cities – Budapest, Prague, Munich, Frankfurt, Hanover, Berlin, Copenhagen, Amsterdam, Brussels, Paris, Venice, Salzburg, Vienna etc.

***After you took your degree, you came to the Town Planning Office in Novi Sad to work. What is your experience with them?***

I t was a bit of a disappointment for me to start my professional career in the Planning Office rather than in a design practice. I soon though realized that working for them was a precious experience for a young architect-first of all, it's the opportunity to learn the magnitude of managing development of a built environment: from coming up with development strategies through general design projects, moving on to numerous analytical studies leading to town planning designs and projects that directly guide regeneration campaigns in a constantly evolving tissue of a city. I also appreciated collaborating with older and more experienced colleagues, and a number of dealings with outside institutions and architects involved with development and redesigning the *city image*. Also, working for the Planning Office meant following architectural practices in Novi Sad and beyond via local and foreign publications available from the well-stocked Planning Office library. I was lucky enough that



Professor Milos Savic was the director of the Planning Office at that time. His huge planning and organizational experience was crucial for the high esteem the Planning Office was held in throughout Yugoslavia. I still have vivid recollection of Council meetings he chaired regularly. His introductory briefs were always spot-on troubleshooting, he was focused and a patient listener. His terse discussions and precise conclusions were invaluable in shaping young architects. Early on, I was given a chance to design plans for about 1500 flats in Novo Naselje. It was a sort of internal design competition. My designs won, after lengthy arguments and massive resistance from older colleagues. My idea was to reinstate archetypal spatial patterns like streets, squares, urban blocks, verandas, colonades etc. In a nutshell-continuous and condensed structures, unlike previously predominant secluded and stand-alone individual ones. Subsequent project management of the build with constant reassessment of applied planning principles was an experience in itself. Other design projects followed soon after: new spatial entities in the urban sprawl of Novo Naselje, the reconstruction of a new city centre adjoining the Boulevard of Liberation and other city central zones, numerous analytical studies etc.

#### ***Your first architectural design experiences?***

Drawing up plans to be followed by building work for other designers' projects aroused some suspicions in me: it seemed that some design concepts and aims lost their importance during design stages and became unrecognizable in completed buildings or entire newly built environments. That made metake another vital step in the entire sequence of events leading to the development of built environments-draw up plans. I then naively thought that I could easily avoid all the weaknesses and common pitfallsI noticed in the designs of my older colleagues. The task proved to be more daunting than I had imagined in my inexperience. My critical stanze toward others gradually turned toward my own designs and concepts, and I have kept it to this day.

My first design experiences were related to family residences in Novi Sad, Sremski Karlovci, Sremska Kamenica, Petrovaradin, Cenej, as well as holiday homes in the Croatian and Montenegrin coastal areas. The experience of direct contact with clients and constant checking of my own ideas against their wish lists were invaluable. Soon after that, in the late eighties, I began my first major project – the design of residential block in 48-52 Braće Ribnikar in Novi Sad. This was a period of complete and utter vulgar revival of one aspect of the Postmodernism imitation of traditional period styles. Through these developments and that of a building on the corner of Radnička and Stevana Musića in 1991, I tried to make the shift from the International style to the Postmodernism free from prevailing frequent faddy exhaggerations and formal exhibitionism.

#### ***Apart from accentuated and unavoidable utilitarian traits, your buildings seem to feature a certain artistic touch. Is it true?***

Definitely. To Vitruvius' understanding of architecture as a fusion of the utilitarian, stability and beauty one still cannot add or take

away almost anything. The functionality in architecture, its purpose and logic respond to the basic human need for organized living spaces. Construction and materials are an expression of human rationality in controlling spaces, while beauty is an expression of his spirituality. If any of those architectural elements is missing, it goes to pieces; if any of the elements takes over or subdues another, it loses some of its own power and vitality. There is one more element of architecture that I have always found to be essential-its relation to its surroundings, existent urban or natural values. I always endeavour not to disrupt relations found in space with new unit but rather to 'correct' or even enhance them. A building is never on its own, isolated and independent, but rather always a part of its surroundings and in constant interaction with its surroundings-giving it energy and taking from it.

#### ***Architecture seems to have entered a new era of late. What is your view of contemporary trends in architecture?***

I have never been one of unreserved adopters of trends. There is no longevity in them, and with today's speed of changes, their transient nature is even more visible. Radical modernists became even more radical post- modernists, then 'high-tech', and tomorrow maybe late modernists or whatever. Hence it is possible for an architect to pass by his two buildings developed in his different creative'phases' only a couple of years apart,but so different in style to be hardly recognizable as his own projects, never mind their fitting in with their surroundings and found values, if they exist at all. Needless to say, the eternal living tissue of architectural styles, schools and contrasting concepts is a constant source of inspiration for architects, but I do not believe in a dogma of any school of thought. I believe in great houses, in 'complexity and contradictions', their dialogue with today, history and their surrounding. I also believe in good houses, high usability, the high quality of used materials and the high quality of their relation with their surroundings. I don't believe in trends and originality at any cost.

#### ***The history of architecture is a history of the relationship/ agreement between the client and the designer. How do you feel about the role of a client and how he can be assisted in choosing ideas and projects?***

The role of the investor in the process of development is important- without them architecture remains for its own sake, it loses connection with life which it is supposed to serve. The sensitive relationship between client and designer should first of all be filled with trust, in order to yield good results. The architect should do his best to understand his client's needs and wishes so he could translate them into the architect software, concrete space or building. Likewise, the investor should refrain from imposing his ideas and ready made solutions. In such a relationship laden with many conflicting interests a compromise is often unavoidable. Nowadays, many ignoramus investors look upon architects as mere suppliers of planning permissions who open doors to quick and easy money. Such disrespect for a designer's profession goes on into the

build. Compromises made under such circumstances are offensive and their outcomes are clearly visible every day in the streets of every bigger city.

#### ***Is the creative process of an architect in essence a juggling act between education, wishes of the end user and investors' technical abilities...?***

Yes, it is the complexity of these elements you just mentioned and many others that make up the creative process of an architect. It should be noted that all these correlations are always two way and they happen on rational, analytical and intuitive planes. In some stages only the analytical way of decision making resolves issues. In some other stages even the most sophisticated apparatus is no help at all, so decisions are made intuitively. The way to the best solution for the problem at hand is paved with compromises. My design method involves a firm grasp of the basic idea of the project, its essence, its core. If that stage is completed successfully, the puzzle is a no brainer. If not, difficulties multiply, and then it is better to be back to square one.

#### ***What is your position on design competitions, exhibitions and architecture publications?***

Competitions are an irreplaceable form of a professional competing when searching for solutions for a certain spacial problem, and often the only way for young architects to prove themselves; however, there is no guarantee the end result will be the best one. We have learned that lesson in the past. We boast exceptional architectural works which were not entered into competitions, and sadly those we are not happy with though in competitions. I have not participated in many of those since I was too busy at the Town Planning Office, and later on in my own practice. My first competition was in 1986 at the International Competition for young architects-regeneration of central town boulevard in Ruse, Bulgaria; with collaborators; (special prize) and then as late as 1997 on invitation for town planning design of the Trg Slobode in Novi Sad. I followed all competitions that interested me for problems they addressed, of course; also exhibitions and publications. The true open air architectural exhibition for me is the living town space around us; professional exhibitions and publications are mereley places where the phenomenon of architecture is studied and public attention is drawn to many good or bad examples of contemporary town planning and architectural production.

# URBANIZAM

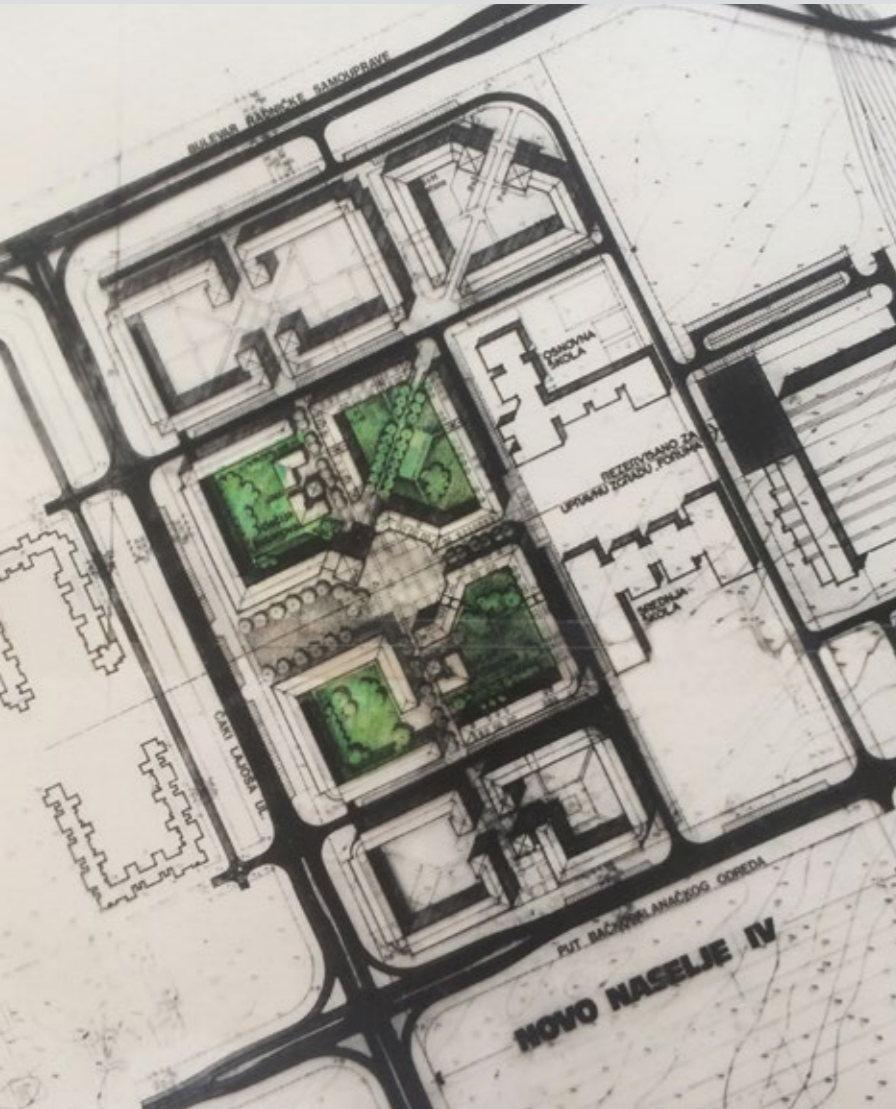




# Novo naselje IV

Urbanistički plan stambenog naselja, Novi Sad 1985, izgrađeno 1986 – 1991.  
(koautor Ruža Jovanović)

arhitektura: Dušan Krstić, Slobodan Kuzmanović,  
Milorad Milidragović, Mile Popov

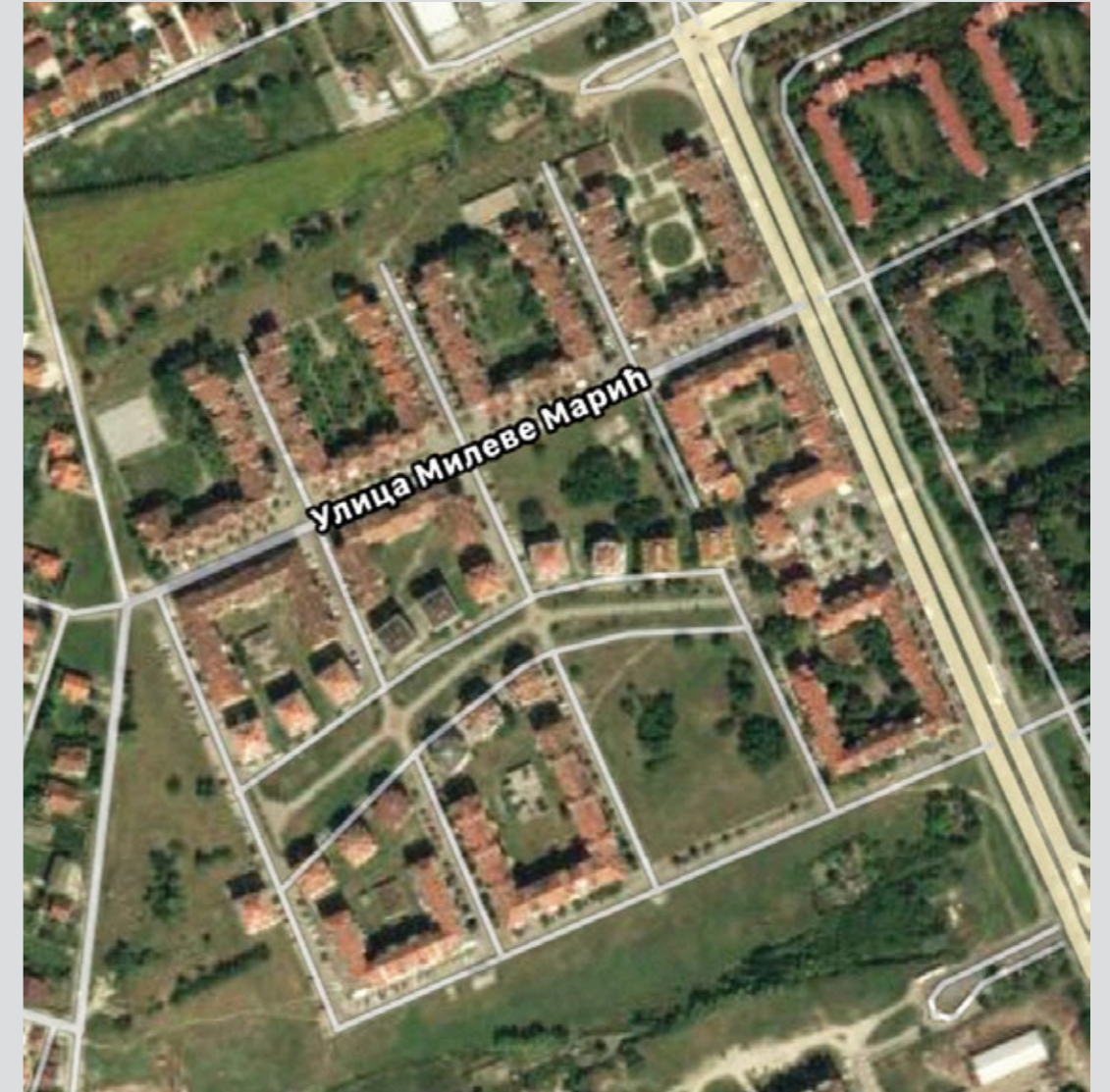




# Novo naselje V

Urbanistički plan stambenog naselja,  
Novi Sad 1987, izgrađeno 1989 – 1998.

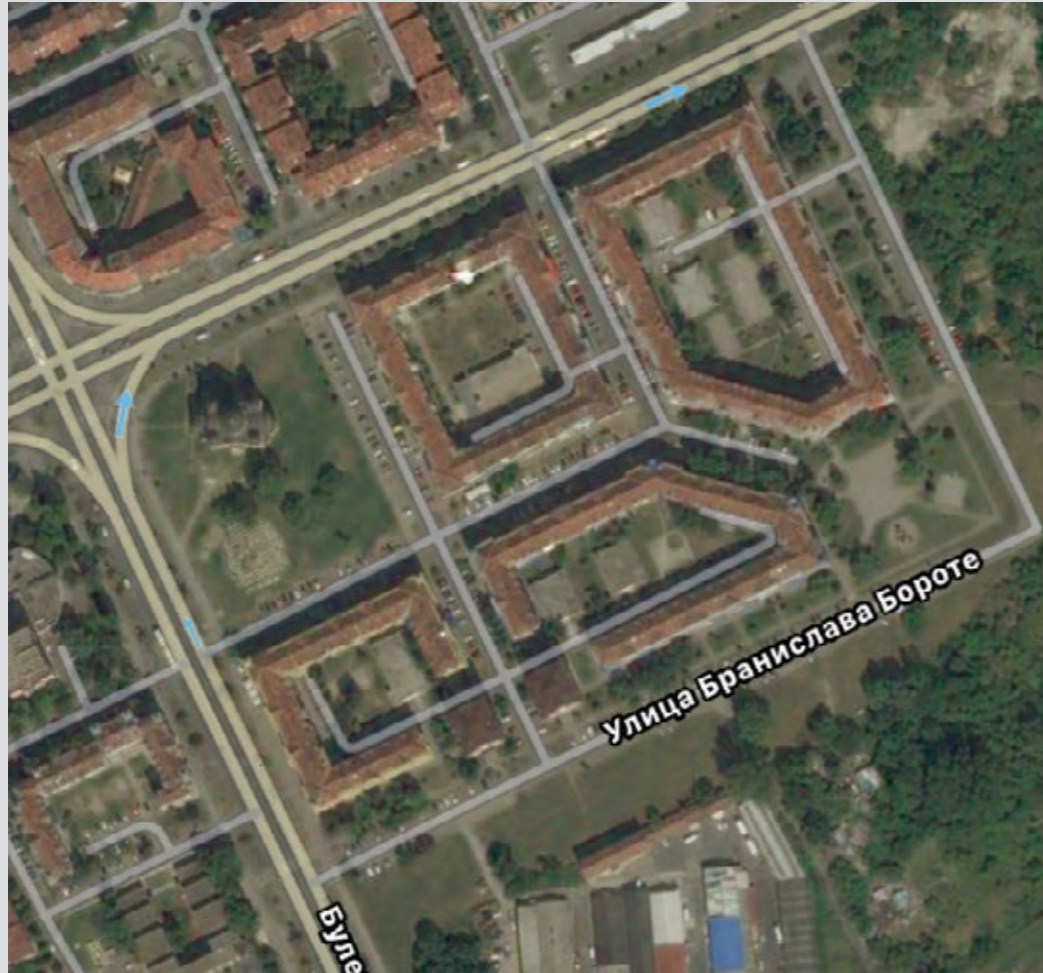
arhitektura: Dušan Krstić, Miroje Maraš, Blagoje Reba,  
Dušan Radovanović, Lazar Kuzmanov



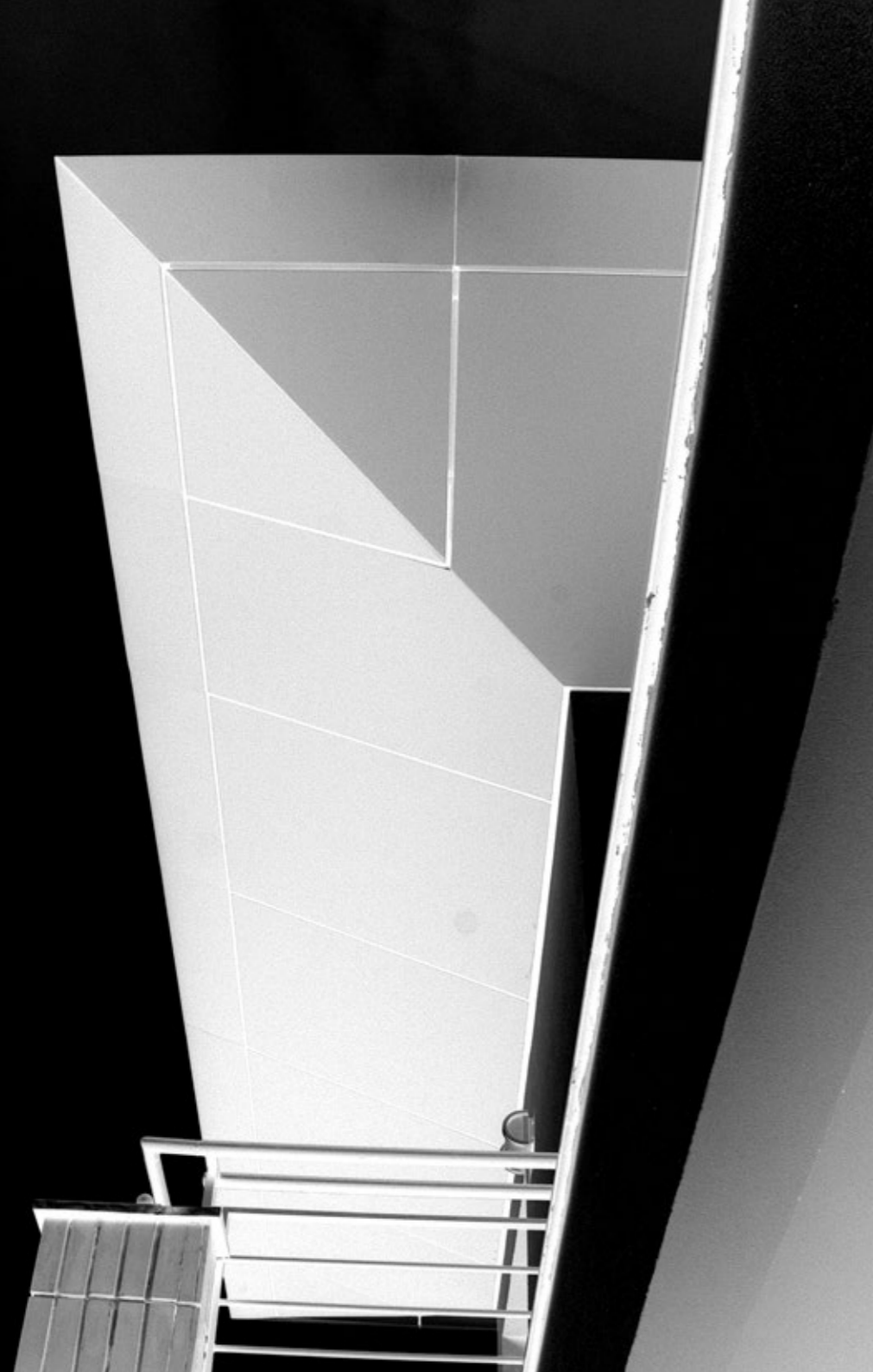


# Savina

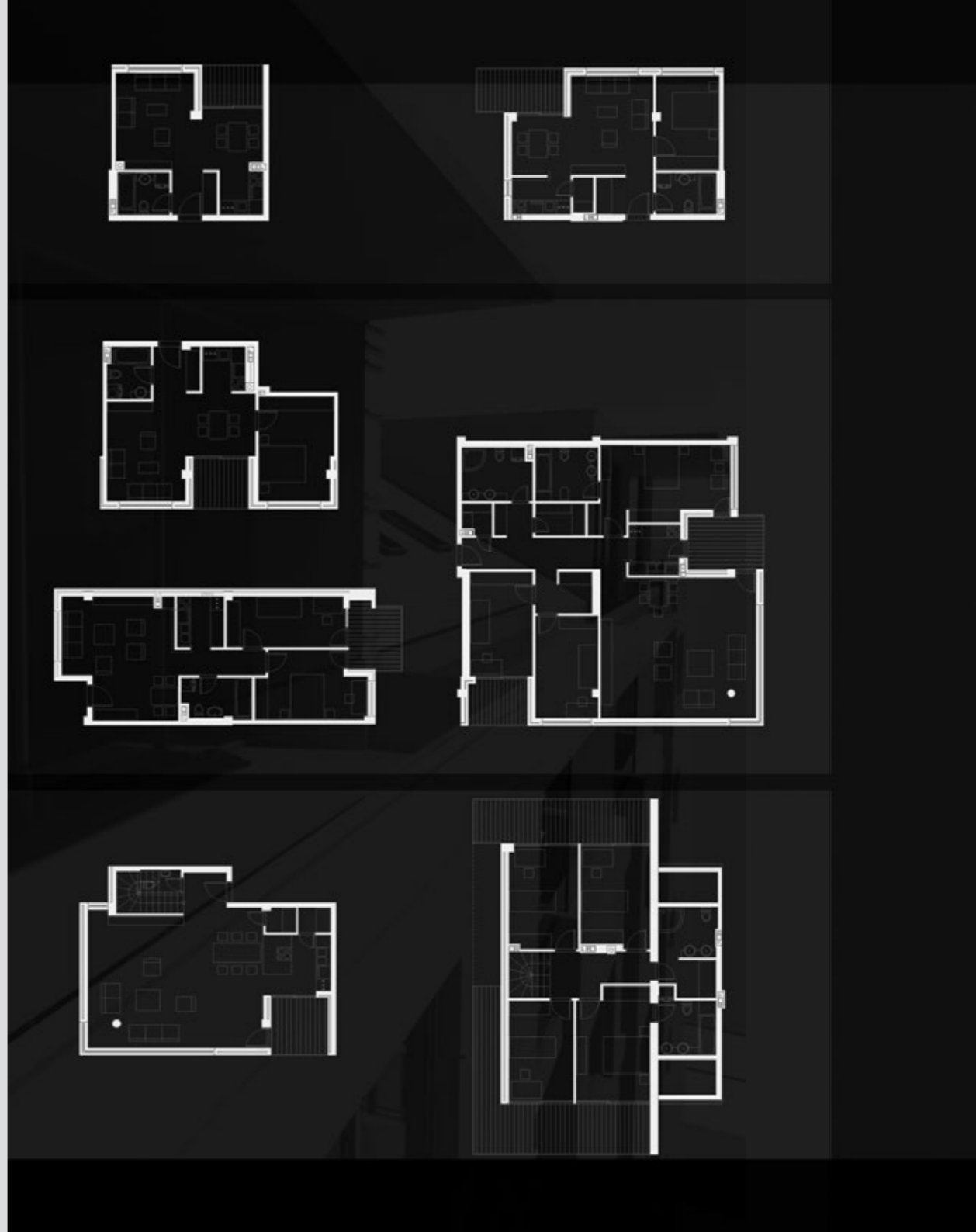
Urbanistički plan stambenog naselja, Novi Sad 1992, izgrađeno 1993 – 1998.



arhitektura: Dušan Radovanović,  
Slobodan Kuzmanović



# ARHITEKTURA





## Braće Ribnikara 48-52

Kompleks stambeno-poslovnih zgrada, Novi Sad 1991 - 1992.



## Železnička 21

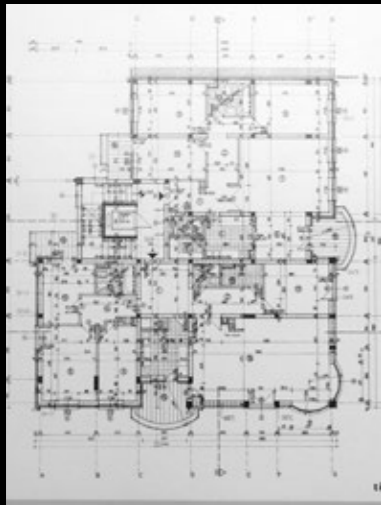
Stambeno-poslovna zgrada,  
Novi Sad 1992.





# Radnička 45

Stambeno-poslovna zgrada, Novi Sad 1991.





## Kosovska 26

Stambeno-poslovna zgrada, Novi Sad 1992.



## Miše Dimitrijevića 3

Stambeno-poslovna zgrada, Novi Sad 1993.





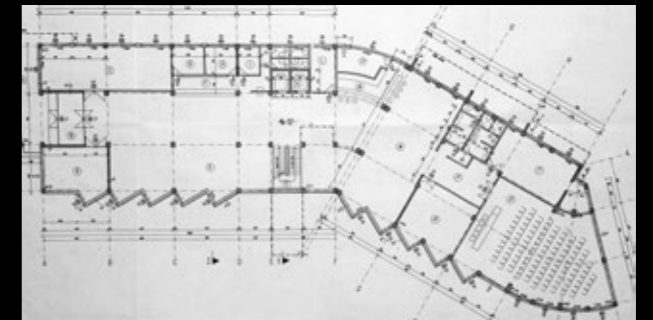
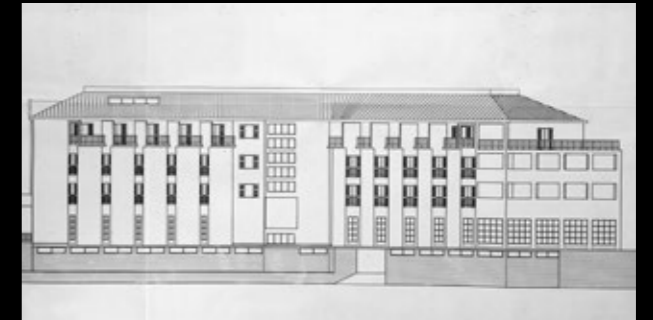
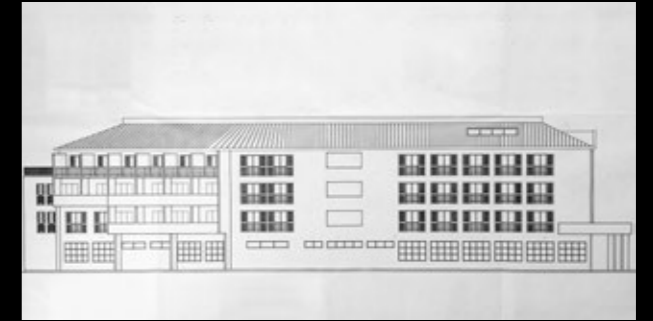
## Marka Miljanova 2, 12

Stambeno-poslovni objekti, Novi Sad 1995-1998.



## Hotel Vojvodina

Hotel "Vojvodina" Igalo, Crna Gora 1996.





# Trg Ferenc Fehera 1, 4

Nadogradnje stambenih zgrada, Novi Sad 1997.



originalna perspektiva  
arhitekta Tabakovića, 1932.

nadogradnja zgrade arhitekta  
Đorđa Tabakovića iz 1932. godine



nadogradnja zgrade nepoznatog  
autora iz tridesetih godina prošlog veka





# Farmaceutski fakultet

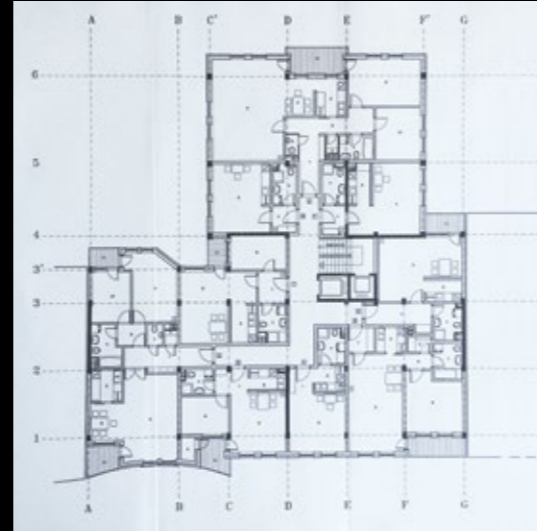
Novi Sad 1998.





# Bulevar oslobođenja 68-70

Stambeno-poslovne zgrade, Novi Sad 1998-2000.



# Zmaj Jovina 6

Poslovna zgrada (prema ulici Ilije Ognjanovića),  
Novi Sad 1999.



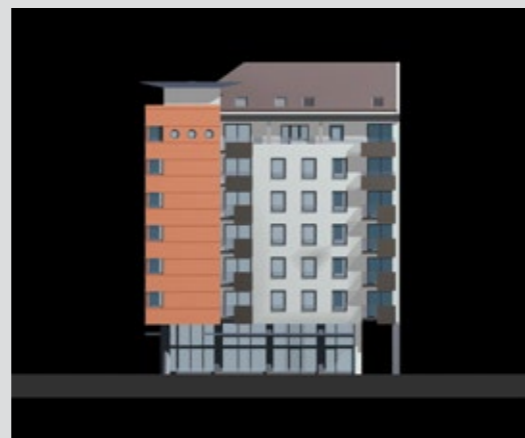
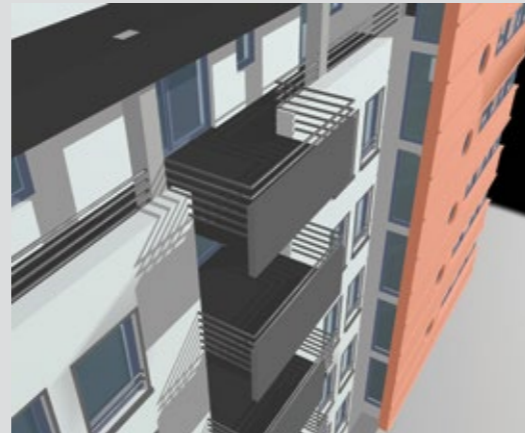


## Radnička 24

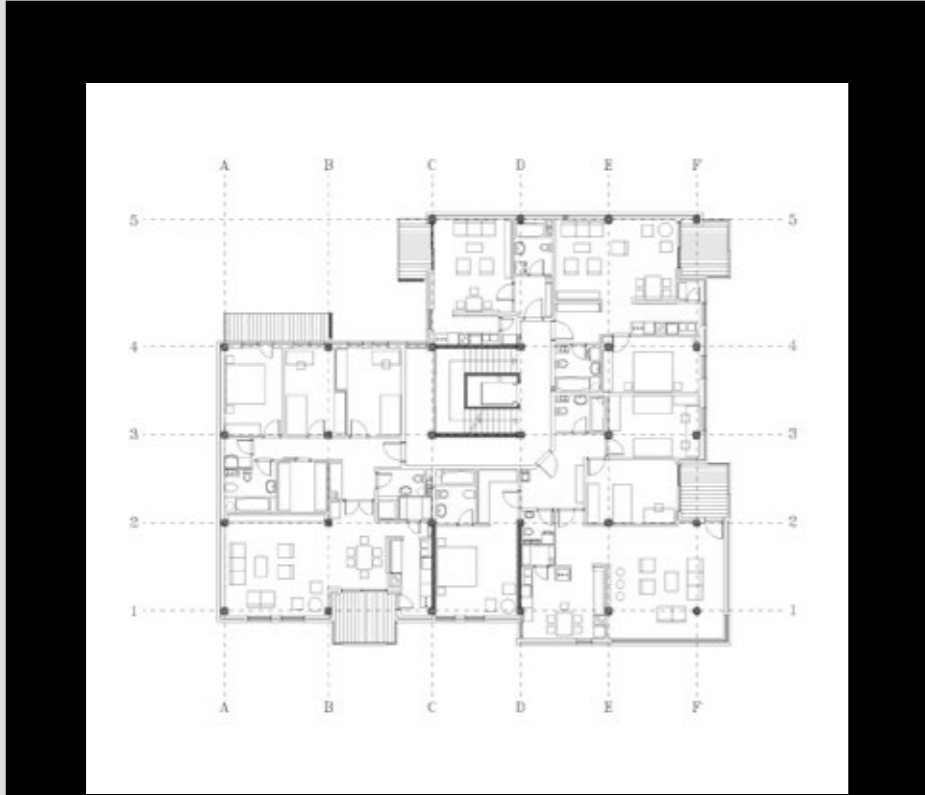
Stambeno-poslovna zgrada, Novi Sad 2002.

Godišnja nagrada Novosadskog salona arhitekture (DaNS) za najuspešnije delo realizovano tokom 2003.

Posebno priznanje Kluba arhitekata iz Beograda za značajni autorski doprinos arhitekturi Srbije i Crne Gore za 2005.











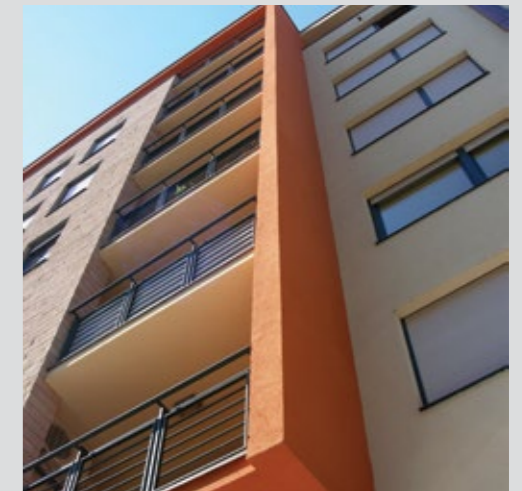
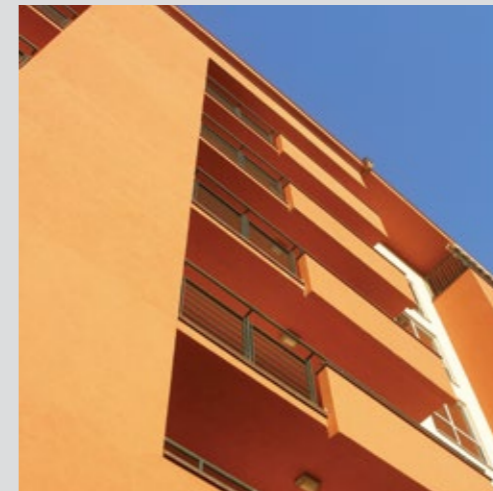
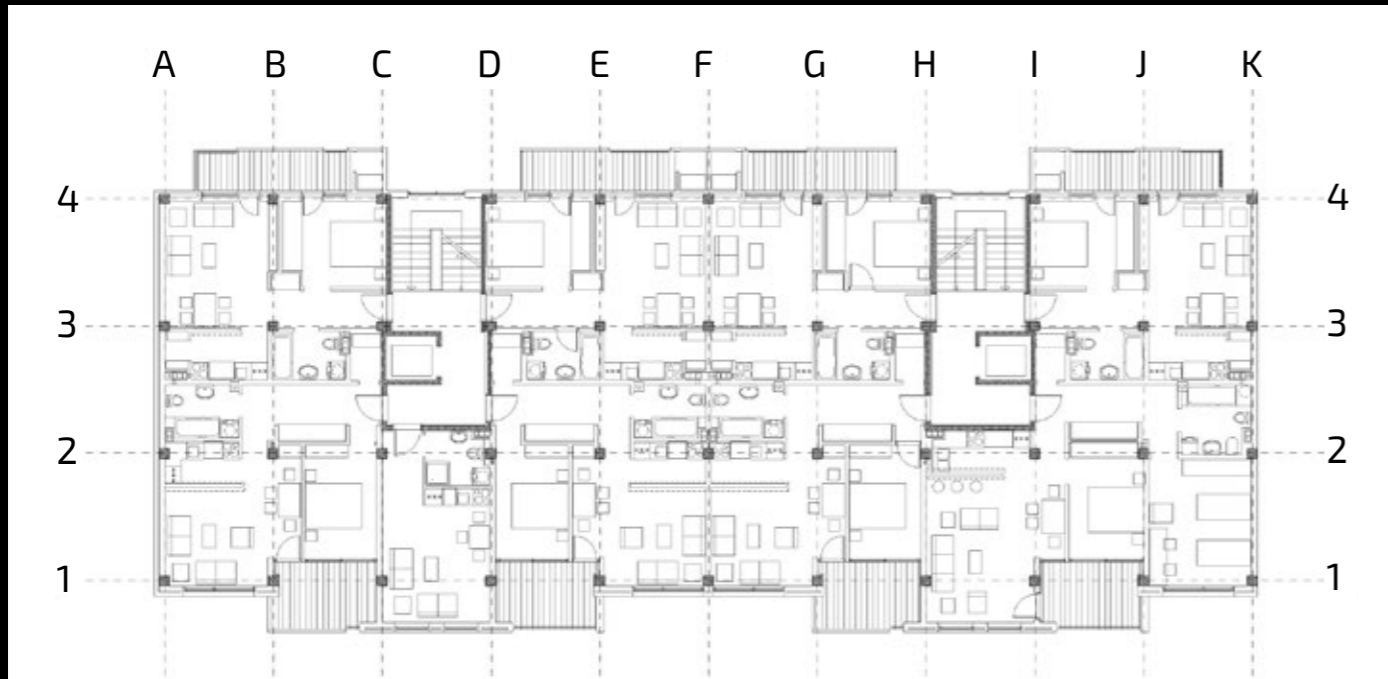
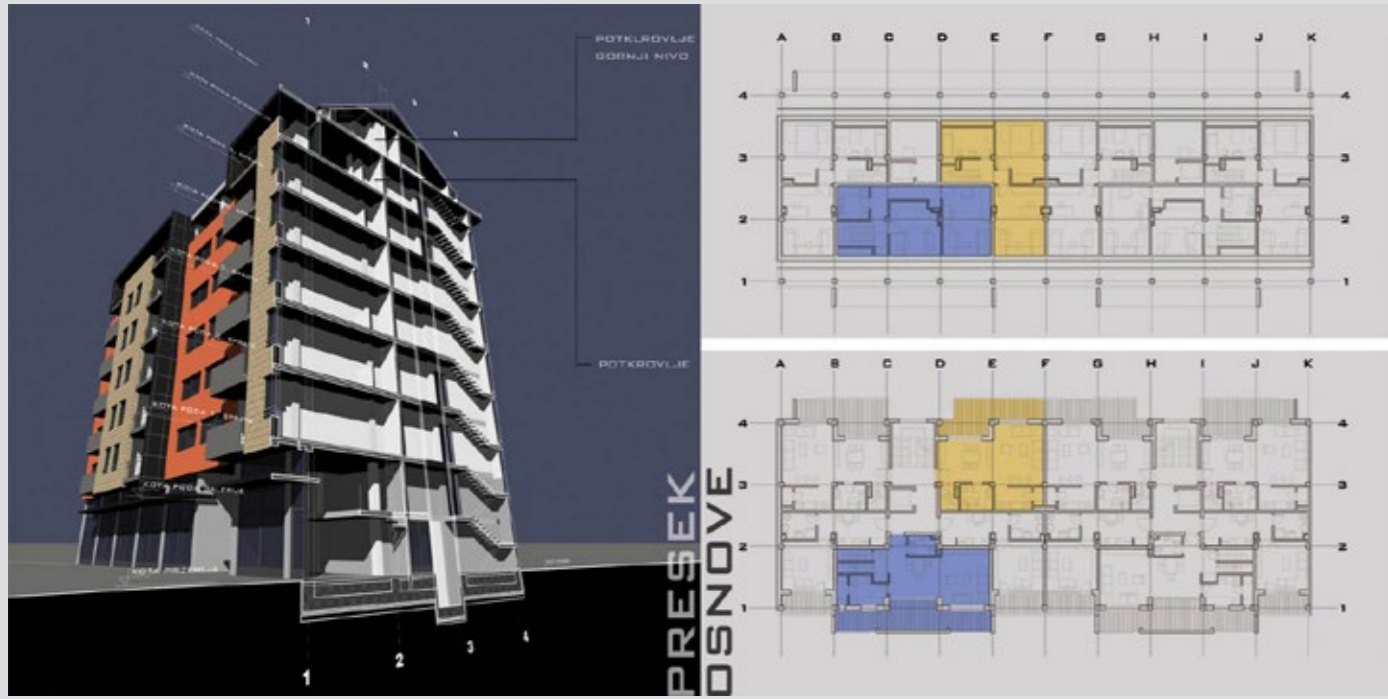


# Stevana Musića 14-16

Stambeno-poslovna zgrada, Novi Sad 2007.









## Stevana Musića 20

Stambeno-poslovna zgrada, Novi Sad 2012.  
(koautor Aleksandra Bilokapić)



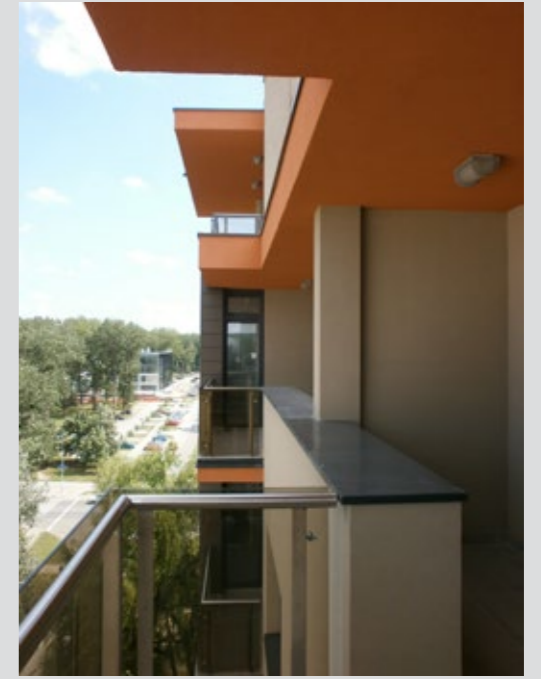
Glavna nagrada  
Novosadskog salona  
arhitekture (DaNS) za  
najuspešnije delo realizovano  
u 2012.

















# Radnička 22

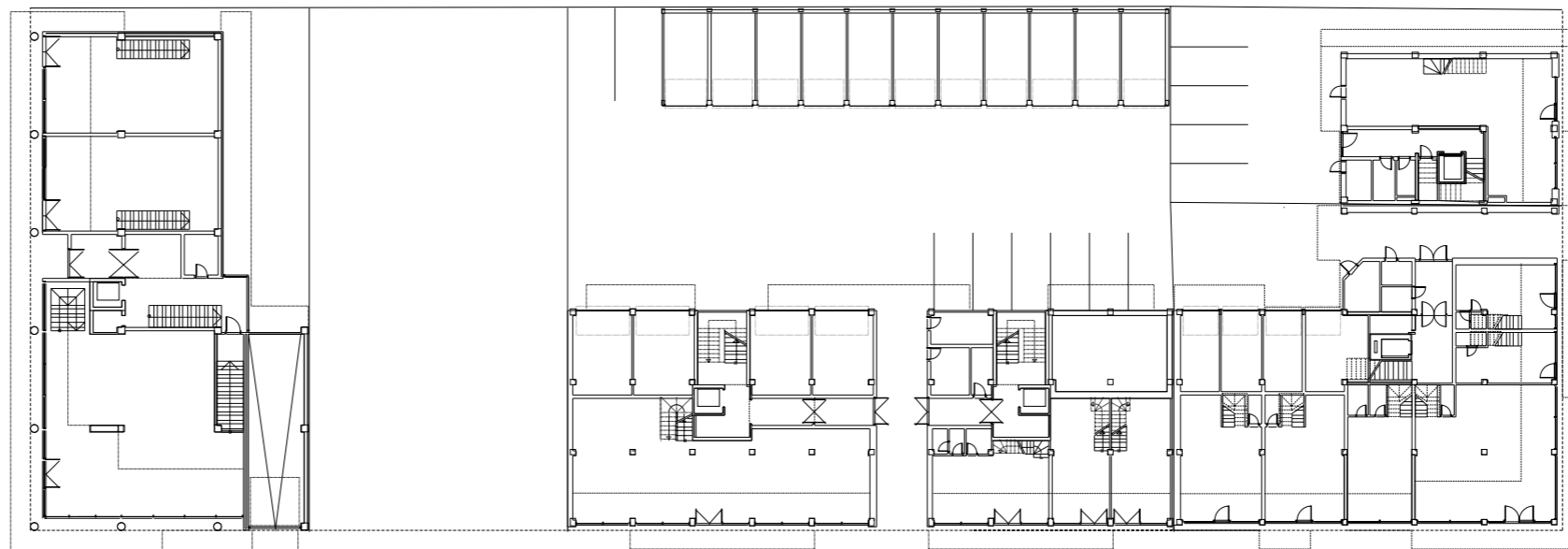
Stambeno-poslovna zgrada, Novi Sad 2015.  
(koautor Aleksandra Bilokapić)



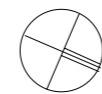




Bulevar Cara Lazara



PRIRODNJAČKI MUZEJ



Radnička ulica

Ulica Stevana Musića





**NES**  
INVEST

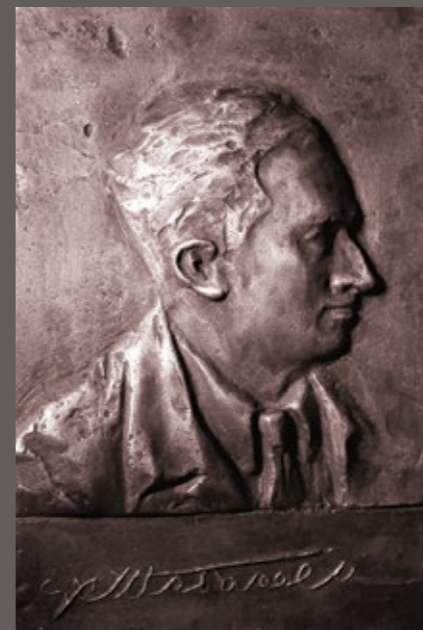
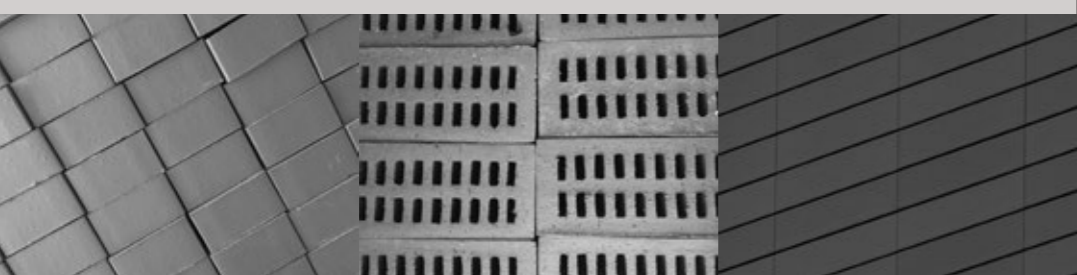
Arhitektonski projekti svih objekata prikazanih u katalogu  
izrađeni su u Projektnom birou NES-INVEST, Novi Sad











## TABAKOVIĆEVA NAGRADA ZA ARHITEKTURU

ustanovljena je 1994. godine kao najviše priznanje Društva arhitekata Novog Sada za izuzetan stvaralački i pregalački doprinos arhitekturi.

Realizaciju Tabakovićeve nagrade za arhitekturu 2017. podržali su:

**Grad Novi Sad - Gradska uprava za kulturu**

**Projektni biro NES-INVEST**

**DaNS**

Društvo arhitekata Novog Sada  
[www.dans.org.rs](http://www.dans.org.rs)